

PAPER DETAILS

TITLE: Sincârî'ye Ait Mensur Bir Fezâilnâme: Medîne-i Tayyibe'nin Fazîleti

AUTHORS: Reyhan ÇORAK

PAGES: 29-50

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1848391>

Sincârî'ye Ait Mensur Bir Fezâilnâme: Medîne-i Tayyibe'nin Fazîleti

REYHAN ÇORAK

Dr.Öğr.Üyesi, İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Türk İslam Edebiyatı, İstanbul, Türkiye, reyhancorak@yahoo.com

Geliş Tarihi / Received Date : 04.04.2021
Kabul Tarihi / Accepted Date : 30.05.2021
Yayın Tarihi / Published Date : 30.06.2021

Atıf / Cite as

Çorak, Reyhan. "Sincârî'ye Ait Mensur Bir Fezâilnâme: Medîne-i Tayyibe'nin Fazîleti". *İstem*, 19/37 (2021): 29-50. <https://doi.org/10.31591/istem.958989>

Öz

Muhammed Ebû'l-Fazl Sincârî tarafından kaleme alınan mensur eser, bir mecmua içerisinde, Süleymaniye Kütüphanesi, Kadızade Mehmet Efendi Bölümü 550/4 numarada kayıtlıdır. Medîne'nin faziletlerinden bahseden bir giriş ile her birinde şehrin farklı bir özelliğinin anlatıldığı beş fasıldan teşekkül etmiştir. Fasılların muhtevası, Medîne ile ilgili hadisler temel alınarak tertip edilmiştir. Faziletnâme türü hakkında bilgi veren kaynaklarda, Sincârî'ye ait iki farklı Kâbenâmeden bahsedilmekte, Medîne faziletnâmesi yer almamaktadır. Eserin adına sadece klasik Türk edebiyatında tercüme ve şerh geleneği üzerine yapılan bir doktora tezinde rastlanmıştır. Şimdilik tek nüshası bulunan faziletnâme, yalnızca Medîne'den bahsetmesi sebebiyle şehre dair daha fazla bilgi ihtiva etmektedir ve bu bakımından önemlidir.

Bu çalışmada, önce Medîne'nin edebî eserlere konu olma sebebine ilişkin kısa bir bilgi verilmiş sonra eserin, şehir faziletnâmeleri türü içerisinde yer alması münasebetiyle, fezâil türü tanıtlmıştır. Son olarak metnin dil ve muhteva özellikleri üzerinde durulmuş ve risalenin transkripsiyonlu metni makaleye ilave edilmiştir.

Keywords: Türk İslam Edebiyatı, Faziletnâmeler, Medîne, Muhammed Ebû'l-Fazl Sincârî, Medîne-i Tayyibe'nin Fazîleti.

Abstract

An Prose Fezailname Belonging to Sincari: The Virtues of Madinah

The prose work written by Muhammed Abu'l-Fazl Sincari was found in a mecmua registered in Süleymaniye Library Kadızade Mehmet Efendi Collection No. 550/4. The work consists of an introduction mentioning the virtues of Madinah, and five chapters, each of which introduces a different feature of city. The contents of the chapters are arranged on the basis of the hadiths regarding the Madinah. In the sources that give information about the faziletname type, only two different Kabenam texts belonging to Sincari are mentioned, and the Madinah Faziletname is not included. The name of this risale is mentioned only in a doctoral dissertation on the translation and annotation tradition in the Classical Turkish Literature. The risale which has only one copy for the time being, is important in that it mentions only the Madinah, and contains more information about the city.

In this study, a brief information was given about the reason why the Madinah was the subject of literary works, and about the faziletname type since the work is considered within the type of city

"This article is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) (CC BY-NC 4.0)"

faziletname. Finally, the features of content and language are focused, and the transcribed text of the risale was added to the article.

Anahtar Kelimeler: Turkish Islamic Literature, Faziletname, Medinah, Muhammed Abu'l-Fazl Sincari, Virtues of Medine.

Giriş

Medine İslâmiyet'in üç kutsal şehrinden birisidir. Hz. Peygamber'in kabri şerifinin ve mescidinin burada bulunması, hicret yurdu olması ve ilk İslâm Devleti'nin ilk başkenti kabul edilmesi sebebiyle ayrı bir öneme sahiptir.¹ Hiç bir baskı ve zorlamaya maruz bırakılmadan Medine halkının müslüman olması şehre "Kur'an'la fethedilmiş" vasfını kazandırmıştır.²

Mekke ile birlikte Haremeyn olarak anılan kentin İslamiyet'ten önceki adı Yesrib'dir. "Kınamak, kötülemek"³ gibi manaları bulunan kelime, "Kur'an-ı Kerim'de münafıkları ve kalbinde hastalık bulunanları anlatırken kullanılmıştır."⁴ Bu menfi manalar sebebiyle şehrin adı, hicretten sonra, Hz. Peygamber tarafından Taybe'ye çevrilmiştir. Tibe, Tâbe veya Tayyibe olarak da telaffuz edilebilen kelime "kir tutmayan, temiz, pak, güzel kokulu, hoş" anlamlarındadır.⁵

Evliya Çelebi (ö. 1095/1684 [?]), bu şehrin güzelliklerini Hz. Peygamber'e nispet ederek tarif etmiştir: "(...) Medîne-i münevverenin bâğ u bâğçeleri ve bizzât Hazret-i Risâlet-penâh'ın kubbe-i âlî-i münevverî eflâke ser-çekmiş nümâyân olup müzehheb ve mutallâ alem-i şerîfinin şaşaasından sahrâ-yı Medîne-i münevvere içre nûrun alâ-nûr lemeân urup çeşm-i insân hîrelenü[r] (...)."⁶

Medîne'nin hususiyetleri, Hz. Peygamber'le münasebeti vesilesiyle dile getirildiği gibi edebî eserlere de aynı sebeple konu edilmiş manzum veya mensur, şehrin özelliklerin anlatan fazilet-nâmeler kaleme alınmıştır.

1. Fazilet-nâmeler

Kelime manasına nisbetle "amellerin, zamanların, şahısların, kabilelerin, milletlerin, yer ve şehirlerin benzerlerinden üstünlüğünü anlatmak"⁷ üzere yazılan eserlerin türüdür. Çoğul şekli olan "fezâilnâme" de aynı şekilde, türü ifade etmek üzere kullanılmıştır. Türk İslam edebiyatında, ilgili konular üzerine manzum veya mensur, telif veya tercüme pekçok fazilet-nâme yazılmıştır. Genel itibariyle muhtevalarına göre isimlendirilen bu türdeki eserlerde, şayet bir şehir veya ülke söz konusu ise Fezâilü'l-Mekke, Fezâilü Mekke ve'l Medîne ve'l-Kuds, Fezâil-i Haremeyn-i Şerîfeyn, Fezâil-i Mısır; şahıslardan veya bir millettten bahsediliyor ise Fezâil-i Hulefâ-i Râşidîn, Fezâil-i Hazret-i Ali, Fezâil-i Kureyş, Fezâilü'l-Etrak; bir amelin fazileti

¹ Nurgül Özcan, "Nâbî Divanı'nda Medine", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 8/1 (2013), 2040.

² Nebi Bozkurt - Mustafa Sabri Küçükbaşçı, "Medine", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 28/306.

³ Yaşar Çelikkol, "Cahiliye Döneminde Yesrib'in Etnik Yapısı (İlk Çağlardan M.600 yılına Kadar)", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 15/1 (2005), 320.

⁴ Çelikkol, "Cahiliye Döneminde Yesrib'in Etnik Yapısı", 320.

⁵ Özcan, "Nâbî Divanı'nda Medine", 2040.

⁶ Nureddin Gemici, "Evliyâ Çelebi Seyâhatnamesi'nde Hz. Peygamber ve Medine", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22 (2010), 260.

⁷ M. Yaşar Kandemir, "Fezail", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 12/529.

ifade ediliyor ise Fezâilü'l-Cihad, Fezâilü'l-Ezkar veya Fezâilu's-Sıyam gibi başlıklar kullanılmıştır.⁸

Şehir faziletnâmeleri söz konusu olduğunda İslâm tarihindeki yeri ve önemine binâen en çok Mekke, Medine ve Kudüs'ü anlatan eserler yazılmıştır.⁹ Bu şehirlerin “Kur'an ve hadislerde anılması, ashap ve tâbiîn sözlerinde zikredilmesi, bazı peygamberlerin veya sahâbîlerin buralarda yaşaması, ayrıca bazı önemli şahsiyetlerin bu yerlerde yetişmiş olması”¹⁰ faziletnâmelerde çok daha fazla işlenmelerine sebep olmuştur.

Mekke, Medine ve Kudüs'ü bir arada ele alıp faziletlerini anlatan eserlerin en önemlilerinden biri Muhammed el-Yemenî tarafından Türkçe olarak kaleme alınan *Fezâ'ilü'l-Mekke ve'l-Medîne ve'l-Kudüs*'tür.¹¹ Hârizmî Muhammed bin İshak'ın *Fezâ'il-i Mekke ve'l-Medîne ve'l-Beytü'l-Makdîs* isimli eserinden tercüme edilen faziletnâme Mescid-i Haram'ı, Mescid-i Nebvî'yi ve Mescid-i Aksa'yı konu edinmiştir.¹² Ahmet Fakih'in *Kitâbü Evsâfı Mesâcidi's-Şerîfe* isimli eseri şairin, Şam, Kudüs, Mekke ve Medine gözlemlerini ihtiva etmektedir.¹³ Abdurrahman Şevkî tarafından yazılan *Teşvîku'l-Müşâk ve Teşrîkun li'l-'Uşşâk* isimli bir diğer eserde ise Mekke, Kudüs ve Şam ile beraber Medîne'den de bahsedilmiş¹⁴ ayrıca Eyüp Sabri Paşa (ö.1308/1890) tarafından matbu olarak yayımlanan *Mir'ât-ı Haremeyn* isimli eserin ikinci cildi de tamamen Medîne'ye ayrılmıştır.¹⁵ Bunların dışında Şikârîzâde Ahmed Efendi'nin Türkçe kaleme aldığı *Ahvâl-i Medine-i Münnevver*¹⁶ de sadece Medîne'den bahseden müstakil bir eserdir.

Bazı klasik tarihî eserlerde, konu edilen şehrin hususiyetleri hakkında bilgi verilirken fezâil bahsine de rastlamak mümkün olabilmektedir.¹⁷ Bu tür faziletnâmelerin bilinen ilk örneği Hasan el-Basrî (öl.110/728) tarafından yazılan

⁸ Amil Çelebioğlu, “Süleyman Nahîfî ve Fazilet-i Savm (Zuhrü'l-Âhire) Adlı Eseri”, *Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi* 112-113 (1971), 343.

⁹ Kandemir, “Fezail”, 531.

¹⁰ Kandemir, “Fezail”, 531.

¹¹ Kandemir, “Fezail”, 531.

¹² Halil Sercan Koşık, *Bâkî'nin el-İ'lâm bi-A'lâmi Beledî'llâhî'l-Harâm Tercümesi (Fezâ'il-i Mekke): İnceleme-Tenkitli Metin* (Manisa: Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017), 38-39; Muhammed el-Yemenî'nin *Fezâ'il*'i üzerine yapılan diğer çalışmalar için bk. Derya Yıldırım, *Fezâ'ilü'l-Mekke ve'l-Medîne ve'l-Kudüs* (Manisa: Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010); Mehmet Aydın, *Fezâ'il-i Mekke ve'l-Medîne ve'l-Kudsü's-Şerif* (Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1987); Münteha Gül, *Fezâ'il-i Mekke ve'l-Medîne ve'l-Kudsü's-Şerif (Metin-İnceleme-Sözlük)* (Samsun: On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2000); Fatih Özek, *Kitâbu Fezâ'ilü'l-Mekke ve'l-Medîne ve'l-Kudüs* (İstanbul: Kesit, 2016).

¹³ Ahmet Fakih, *Kitâbu Evsâfı Mesâcidi's-Şerîfe*, haz. Hasibe Mazioğlu (Ankara: Türk Dil Kurumu, 1974), 13.

¹⁴ Kübra Yılmaz, “Türk İslam Edebiyatında Faziletname ve Mekke, Medine, Kudüs, Şam Üzerine Yazılmış Manzum Bir Faziletname”, *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (2017), 374-380.

¹⁵ Koşık, *Bâkî'nin el-İ'lâm bi-A'lâmi Beledî'llâhî'l-Harâm Tercümesi (Fezâ'il-i Mekke): İnceleme-Tenkitli Metin*, 35; Ayrıca bk. Azmi Özcan, “Eyüp Sabri Paşa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 12/8-9. Ömer Faruk Can - F. Zehra Can, *Eyüp Sabri Paşa Mir'âtü'l-Haremeyn Mir'ât-i Mekke (İnceleme-Metin)*, (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu, 2018).

¹⁶ Ahmet Nedim Serinsu, “Şikârîzâde Ahmed Efendi'nin Ahvâl-i Medine-i Münnevver Adlı Eseri”, *Akademik Dergisi* 4 (2018), 179-207.

¹⁷ Geniş bilgi için bk. İbrahim Barca, “Rasûlullah'ın Medine'sine Dair Klasik Tarih Eserleri”, *Siyer Araştırmaları Dergisi* 1(2017), 107-137.

Fezailu Mekke isimli eserdir.¹⁸ Mufaddal b. Muhammed el-Cenedî'nin (ö. 308/920) *Fezâ'ilü'l-Medîne'si*¹⁹, İbn Şebbe'nin (ö. 263/877-264/878) *Târîhu'l-Medîneti'l-Münevvere'si*, el-Medâini'nin (öl. 235/850) *Kitâbu Hama'l-Medîne* ve *Cibâliha* ve *Evdîyetiha* ile *Kitâbu'l-Medîne* isimli eserleri, Ebu Ali el-Hasan b. Halef İbn Şâzan'nın (öl.246/860) *Ahbâru'l-Medîne'si* ile ez-Zübeyr b. Bekkar'ın (öl. 256/870) *Ahbâru'l-Medîne* ve *Kitâbu'l-Akik'i*²⁰, ayrıca İbnü'n-Neccâr'ın *ed-Dürretü's-Semîne fî Târîhi'l-Medîne*, el-Merâgî'nin *Tahkîku'n-Nusra bi-Telhîsi Me'âlimi Dâri'l-Hicre*, el-Firûzâbâdî'nin *el-Meğânimü'l-Mütâbe fî Me'âlimi Tâbe*, es-Sehâvî'nin *et-Tuhfetü'l-Latîfe fî Târîhi'l-Medîneti's-Şerîfe* ve es-Semhûdî'nin *Vefâü'l-Vefâ bi-Ahbâri Dâri'l-Mustafâ*²¹ isimli eserleri de Medîne'ye dair yazılanlardan bazılarıdır.

Muhammed Ebu'l-Fazl Sincârî tarafından kaleme alınan *Medîne-i Tayyibe'nin Fazîleti* de Medîne hakkında yazılmış küçük bir risaledir.

2. Medîne-i Tayyibe'nin Fazîleti²²

Eserin ulaşılabilen tek nüshası, Süleymaniye Kütüphanesi, Kadızade Mehmet Efendi, 550/4 numarada kayıtlı olan bir mecmua içerisinde bulunmaktadır. Aslı, Mevlana Şeyh Ahmed Becâyî tarafından Arapça yazılmış Muhammed Ebu'l-Fazl Sincârî eseri aslına sadık kalarak Türkçe'ye çevirmiştir. Sincârî, metnin mukaddimesinde dostlarının teklifi üzerine bu risaleyi tercüme ettiğini ifade etmektedir:

“Ammâ ba'du bu kâil-i bi'dâ'a ve fakîr-i bî-isti'tâ'a ba'zî yârân-ı şafâ ve ihvân-ı vefâ teklîf itdiler ki Tîbe-i tayyibenün fazlında Mevlânâ Şeyh Ahmed Becâyî cem' itdüğü üslûb üzere Türkiye tercüme idüp tâ ki her kişiye nef'-i 'amîm hâşıl olup ve bu tercüme eden fakîr Ebu'l-Fazl Muhammed Sincârî'ye şevâb-ı cemîl ve ecri cezîl hâşıl ola.”

Eserin başlığı, mecmuanın ilk sayfasında Sincârî'nin ismiyle beraber zikredilmiş istinsah tarihi ise son sayfada H. 986 / M. 1578-79 olarak kaydedilmiştir.

2.1. Eserin Mütercimi Muhammed Ebu'l-Fazl Sincârî

Kaynaklarda, eserin mütercimi Muhammed Ebu'l-Fazl Sincârî'ye dair sadece “Anadolu Sahası Klasik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği”²³ isimli tezde kısa bir bilgiye tesadüf edilmiştir. Tezde Sincârî'nin adı hadis konusundaki tercüme ile XVII. yüzyıl (Sultan II.Osman devri) mütercimleri arasında anılmıştır.²⁴ Bu bilginin, içinde Sincârî'ye ait bir risalenin de yer aldığı, Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih, 4513 numarada kayıtlı bulunan bir mecmuadan elde edildiği

¹⁸ Mustafa Demirci, “İslam Dünyasında Şehir Tarihi Yazma Geleneği ve Şehir Tarihi”, 2. *Milletlerarası Şehir Tarihi Yazarları Kongresi*, ed. Muhammet Ali Orak (Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2013), 60.

¹⁹ Kandemir, “Fezail”, 531.

²⁰ Demirci, “İslam Dünyasında Şehir Tarihi Yazma Geleneği ve Şehir Tarihi”, 61-62.

²¹ Barca, “Rasûlullah'ın Medîne'sine Dair Klasik Tarih Eserleri”, 109-131.

²² Eserin ismi bu doktora tezinde *Tercüme-i Ehâdis-i Muhtelifa fî Fazilet-i Medîne-i Münevvere* şeklinde kaydedilmiştir. Bk. Sadık Yazar, *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011), 1069.

²³ Sadık Yazar, *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011).

²⁴ Yazar, *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*, 155.

düşünülmektedir. Mecmuanın sonuna “Sâhib ü mâlik Sultan Osman Han Hazretleri'nin kadınlarından dördüncü Emine Hatun her kim bu kitabı okursa merhûm ve mağfûr Sultan Osman Han Hazretlerin duâ-ı hayr ile yâd eyleye” kaydı düşünülmüştür. Muhtemelen bu sebepten Sincârî'nin XVII. yüzyıl muhaddislerinden olduğu zannedilmiştir. Fakat Sincârî'ye ait diğer eserlerin nüshalarında farklı tarihler telaffuz edilmiştir. Nüshaların birinde telif tarihi²⁵ diğerin de ise istinsah tarihi²⁶ bulunmaktadır ve bu tarihler XVI. yüzyıla tekabül etmektedir.

Bu makalenin konusu olan *Medîne-i Tayyibe'nin Fazîleti* isimli risalenin adı da sadece mezkur tezde²⁷ zikredilmiştir. Öte yandan Kâbenâme ve fazîletnâme türleri hakkında bilgi veren kaynaklarda²⁸ Sincârî'ye ait iki ayrı Kâbenâme tercümesinden söz edilmiştir.²⁹ Bu tercümelerin ilki *Tercüme-i Risâle-i fî-Binâ'î'l-Ka'be* isimli, H. 962 / M. 1554-55 yılında, hac için gelenlere Harem-i Şerif'in ve Kâbe'nin sınırlarını belirtmek maksadıyla Mekke'de yazılmıştır. Eserin bilinen tek nüshası, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya, 4871 numarada kayıtlı bulunmaktadır.³⁰

Diğer eserin, altısı Süleymaniye Kütüphanesi'nde ikisi de Almanya Milli Kütüphanesi'nde olmak üzere sekiz nüshası tespit edilebilmiştir. Risalenin başlıkları her nüshada farklılık arz etmektedir. Sincârî bu tercümeyi tek bir eserden faydalananarak değil “Ammâ ba'd bu dâ'î-i fakîr Muhammed Ebû'l-Fazl Sincârî, Mekke-i Müşerreffe fazlında ba'z-ı ehâdis tercüme itmek bâbında Hakdan isti'ânet taleb idüp 'alâ-kadri'l-vüs'a ve't-tâke ibtidâye şürû' olındı.”³¹ ifadesinden anlaşılabacağı üzere farklı kaynakları kullanarak tertip etmiştir. Eser bir mukaddime, Kabe'nin inşa edilme sebebi, Mekke ile Kabe'nin faziletleri ve hacın fazîleti konularını ihtiva eden üç fasıl ile zemzemin faziletlerinin anlatıldığı hatime bölümlerinden meydana gelmektedir.³² Risale, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, 3955 numaraya *Hâzâ Kitâbu Ka'benâmeü's-Şerîfe* adıyla, Nurosmaniye, 3430 numaraya *Hâzâ Kitâbu Ka'benâmeü's-Şerîfe* adıyla, Bağdatlı Vehbi Efendi, 1578 numaraya *Hâzâ Kitâb-ı Ka'benâme-i Şerîfe* adıyla³³, Fatih, 4513 numaraya *Ter-*

²⁵ Kâbenâme, Ayasofya nüshası. Bk. Muhammed Ebu'l-Fazl Sincârî, *Tercüme-i Risâle-i fî-Binâ'î'l-Ka'be* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya, 4871), 67^b; Koşık, *Bâkî'nin el-İ'lâm bi-A'lâmi Beledî'llâhi'l-Harâm Tercümesi* (Fezâ'il-i Mekke): *İnceleme-Tenkitli Metin*, 41.

²⁶ Medîne Fazîletnâmesi, Kadızade nüshası. Bk. Muhammed Ebu'l-Fazl Sincârî, *Medîne-i Tayyibe'nin Fazîleti* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Kadızade Mehmet Efendi, 550).

²⁷ Yazar, *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*, 1069.

²⁸ Daha fazla bilgi için bk. Mustafa İsmet Uzun, “Kâbe-Türk Edebiyatı” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24/23-26; Koşık, *Bâkî'nin el-İ'lâm bi-A'lâmi Beledî'llâhi'l-Harâm Tercümesi* (Fezâ'il-i Mekke): *İnceleme-Tenkitli Metin*, 6-16.

²⁹ Uzun, “Kâbe-Türk Edebiyatı”, 23; Koşık, *Bâkî'nin el-İ'lâm bi-A'lâmi Beledî'llâhi'l-Harâm Tercümesi* (Fezâ'il-i Mekke): *İnceleme-Tenkitli Metin*, 40-42.

³⁰ Koşık, *Bâkî'nin el-İ'lâm bi-A'lâmi Beledî'llâhi'l-Harâm Tercümesi* (Fezâ'il-i Mekke): *İnceleme-Tenkitli Metin*, 40-42; Yazar, *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*, 1130.

³¹ Koşık, *Bâkî'nin el-İ'lâm bi-A'lâmi Beledî'llâhi'l-Harâm Tercümesi* (Fezâ'il-i Mekke): *İnceleme-Tenkitli Metin*, 40-42.

³² Koşık, *Bâkî'nin el-İ'lâm bi-A'lâmi Beledî'llâhi'l-Harâm Tercümesi* (Fezâ'il-i Mekke): *İnceleme-Tenkitli Metin*, 40-42.

³³ Bu üç nüshanın adı geçtiği kaynaklar için bk. Uzun, “Kâbe-Türk Edebiyatı”, 23; Koşık, *Bâkî'nin el-İ'lâm bi-A'lâmi Beledî'llâhi'l-Harâm Tercümesi* (Fezâ'il-i Mekke): *İnceleme-Tenkitli Metin*, 41.

cüme-i Ehâdis-i Muhtelifi fî Fazîlet-i Mekke-i Mükerrerme adıyla³⁴ Kadızade Mehmet Efendi, 550 numaraya *Mekke-i Müşerreffe'nin Fazileti* adıyla, Galata Mevlevihanesi, 76 numaraya *Mekke-i Mükerrerme'nin ve Haccın Fazileti Hakkında Riva-yetler* adıyla kaydedilmiştir. Almanya Millî Kütüphanesi, Ms. Or. Fol. Nu. 4072'de eserin adı *Fezâil-i Mekke*³⁵ ve Ms. Or. Oct. Nu. 1602'de ise *Menâkıb-ı Mekke*³⁶ olarak yer almaktadır. Bu son nüsha üzerine bir Yüksek Lisans tezi hazırlanmıştır. Bu tezde kullanılan nüshada, diğerlerinden farklı olarak, "Menâsık-ı Manzûme ve Ahlâk-ı Resulullâh-ı Manzûme" isimli iki bölüm daha bulunmaktadır.³⁷

Sincârî'nin tercüme ettiği eserlerden ikisinde telaffuz edilen H. 962 / M. 1554-55 ve H. 986 / M. 1578-79 tarihleri mütercimin XVI. yüzyılda yaşadığına delalet etmektedir.

2.2.Eserin Şekil ve Muhteva Özellikleri

Eser, tespit edildiği mecmuanın dördüncü risalesidir. Klasik tertip usulüne uygun olarak besmele, hamdele ve salvele ile başlamıştır. Dostlarının teklifi ile fazîletnâmeyi tercüme etmeye karar verdiğini ifade eden Sincârî, Medîne'nin Mekke'den üstün olduğu hadisi üzerine bir gazel nazmetmiş ve yârân-ı safâ ile ih-vân-ı vefânın talebine;

Eyle olsa pes ne kâşırdur bu Fazlî bendesi
Cem' ide fazlın anuñ ya diye anda bir kelâm
diyerek cevap vermiştir.

Fazlî mahlasını kullanan Sincârî, gazeli "Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün" vezniyle tanzim etmiştir.

Eserin mensur kısmı Medîne'nin faziletlerinden bahseden bir giriş ile her birinde şehrin farklı bir özelliğinin anlatıldığı beş fasıldan meydana gelmiştir. Her fasılda ilgili hadis kaynaklarında bulunan bilgiler temel alınarak şehrin faziletleri hakkında bilgi verilmiştir. Mütercim Medîne hakkında ehadisın çok fazla olduğunu ifade ederek bu risaleyi muhtasar şekilde tasarladığını belirtmiştir.

Fazîletnâmede Hz. Peygamber'in Medîne'nin kıtlığına ve şiddetine sabredenlere şefaathçi olacağı, Medîne'ye hiç bir kötülüğün giremeyeceği ve Medîne'de yapılan her türlü amelin daha efdal kabul edileceği ifade edilmiştir. Ardından Mes-cid-i Nebvî'nin üstünlüğü ve Hz. Peygamber'in kabri şerifini ziyaret etmenin fazileti hakkında bilgi verilmiş "Evim ile minberim ortası cennet bahçelerinden bir bahçedir." hadisinin farklı rivayetleri telaffuz edilmiştir. Takiben eserin Ravza-ı Mutahhara'yı anlatan ilk faslı gelmektedir. Kabri şerife giriş âdâbı izah edildikten sonra içerideki sütunlar hakkında tek tek bilgi verilmiştir. İkinci fasılda Bâkî mezarlığından ve buraya defnedilenlerden bahsedilmiştir. Üçüncü fasıl Uhud şühe-

³⁴ Bu nüshanın adı geçen kaynak için bk. Yazar, *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*, 1067.

³⁵ Bu nüshanın adı geçen kaynak için bk. Koşık, *Bâkî'nin el-İ'lâm bi-A'lâmi Beledi'llâhi'l-Harâm Tercümesi (Fezâ'il-i Mekke): İnceleme-Tenkitli Metin*, 41.

³⁶ Ebru Karaman, *Menâkıb-ı Mekke (İnceleme-Metin-Dizin)* (Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018).

³⁷ Karaman, *Menâkıb-ı Mekke (İnceleme-Metin-Dizin)*, 63-84.

dasının meşhedlerini beyan etmektedir. Hz. Hamza'dan başlayarak diğer şehitlerin medfun bulunduğu yerler belirtilmiştir. Uhud'un faziletini anlatan dördüncü fasılda "Bu dağ bizi sever biz de bu dağ severiz." hadisi ve farklı rivayetleri üzerinde durulmuştur. Son fasılda, Hz. Peygamber'in hicreti sırasında ikamet ettiği Ku-ba'dan, buraya yapılan mescidden ve bu mescidin faziletinden bahsedilmiştir. Ayrıca Mescid-i Cuma, Mescidü'l-Kibleteyn, Mescid-i Feth, Mescid-i Selmân-ı Fârisî, Mescid-i Benî Harâm, Mescid-i Musallî, Mescid-i Ebu Bekr ve Mescid-i Alî bin Ebu Tâlib gibi pek çok mescid hakkında bilgi verilmiştir.

Fazîletnâme hadis kaynaklarında bulunan Medîne ile ilgili bilgiler temel alınarak yazılmıştır. Zikredilen hadisler önce Arapça olarak verilmiş arkasından manası izah edilmiş ve diğer râvîlerin rivâyetleri de eklenmiştir. Ayrıca İmam Mâlik, Buhârî, Müslim, Vâkıdî, İbn-i Ömer, Sa'd bin ebî Vakkas Muâz bin Sa'd ve İbn-i Zebale gibi râvîlerin isimleri de metinde yer almıştır.

Eserde bir taraftan şehrin faziletleri anlatılırken bir taraftan da konu edilen yapıların bulundukları yerler, mimarî özellikleri ve Hz. Peygamber'le olan ilişkisi üzerinde durulmuştur. Bu münasebetle hem sadece ele alınıp okunabilecek hem de okurken aynı anda gezilebilecek türde yazılmış bir risâledir.

Fazîletnâmenin tercümesinde açık ve anlaşılır bir dil kullanılmıştır. Fakat Türkçe'nin cümle yapısında bulunan özne-yüklem ilişkisi zaman zaman ihmal edilmiş doğrudan kelime kelime çeviri yapılmıştır:

"Bir namâz benüm mescidümde hayırludur biñ namâzdan sâ'ir mescidlerde, Mescid-i Harâm'dan ğayrı."

"Bizüm maķberümüzde defn olunsa biz aña şefâ'atçı yâhûd şâhid oluruz ya'nî kıyâmet gününde." gibi.

Eserin metni kurulurken, tercüme olması ve çeviri sırasında Türkçe cümle yapısının dikkate alınmaması sebebiyle, anlaşılmasını kolaylaştırmak için, gereken yerlerde noktalama işaretleri kullanılmıştır. Metinde sehven yanlış yazılmış kelimeler düzeltilmiş ve dipnotta açıklaması yapılmıştır. Eklenmesi gereken kelimeler veya ekler [] ile gösterilmiştir. Metnin haşiyesinde bulunan ve müstensihe ait olan açıklamalar "italik" yazılarak, tarafımıza ait olan açıklamalar ise "regular" yazılarak dipnotta gösterilmiştir. Metin içinde yer alan hadislerin tahrirleri yapılmıştır.

3. Metin

Bismillâhirrahmânirrahîm Ve Bihi'l-'Avn

(92b) Elḥamdu lillâhillezî menne 'aleynâ bi'n-Nebiyyi Muḥammedin mübeşşiran ve nezîrâ. Ve 'alâ men ḥaşşanâ bi's-şefâ'ati'l-'uẓmâ teslîmen kesîrâ. Ḥamd-i bî-nihâye ve şenâ-yı bî-ğâye ol Kirdigâr-ı Bîçûn'a ve Perverdîgâr-ı bî-gûna ki bermuķtezâ-yı

نُؤَلِّكُ لِمَا خَلَقْتُ الْإِنْسَانَ³⁸

³⁸Hâkim, *Müstedrek*, 2/671 (No. 4227).

ol Nebiyy-i Benî 'Adnânî ve ol Nûr-i Raḥmânî rahmeten li'l-'âlemîn erzânî idüp bu deyr-i zûlmâniye nûr-ı sâti' ve burhân-ı kâti' birle gönderüp zûlmet-i küfri def' idüp 'âleme ziyâ ve kulûb-ı benî Âdem'e senâ i'tâ itdi ve dürüd-i bî-pâyân be-rahmet-i âdemiyan ve tetimme-i devr-i zamân Muḥammed Muştafâ'ya şallallâhu 'aleyhi ve sellem ve âline ve aşḥâbına şalât-ı bî-'add ve selâm-ı bî-ḥadd mâ-dâme ki ol Sübhân küllü yevmin hüve fî şân olup teceddüd-i ekvân ve ihdâs-ı elvân ide. Ammâ ba'du bu ḳalîl-i biḳdâ'a ve faḳîr-i bî-istiṭâ'a ba'zı yârân-ı şafâ ve ihvân-ı vefâ teklîf itdiler ki Tîbe-i ṭayyibenüñ faẓlında Mevlânâ Şeyḥ Ahmed Becâyî cem' itdüğü üslûb üzere Türkiye tercüme idüp tâ ki her kişiyे nef'-i 'amîm ḥâşıl olup ve bu tercüme-yi eden faḳîr Ebu'l-Faẓl Muḥammed Sincârî'ye (93a) şevâb-ı cemîl ve ecr-i cezîl ḥâşıl ola. İmtisâlen li-evâmirihim bu ebyât ile cevâb virdüm:

Şî'r:

Faẓlı çokdur Tâbe'nün³⁹ hem Taybe'dür 'âlî-maḳâm
Garḳ olup envâra anuñ şu'lesi artar müdâm

Çün turâbıdur anuñ her derde dâr u hem devâ
Pes nice yüz sürmeye secde idüp aña enâm

Medḥ idersem medḥine ḳâşır benem her laḫẓada
Kim anı medḥ eylemişdür Rabb-i 'îzzet lâ-yenâm

Çün Muḥammed didi Yâ Rab ben severdüm Ka'be'yi
Cem' oluben Mekke'den beni iḫrâc eyledi ḳavm-i li'âm⁴⁰

Anlaruñ rağmına sen vir baña Yâ Rab bir vaṭan
Kim sevesin sen anı hem ehli olalar kirâm

Ḥaḳ Te'âlâ Medîne'yi virdi aña pes vaṭan
Ol sebebden didi efḍal Mekke'den Mâlik İmâm

Ḥaḳ Te'âlâ sevdüğü yir efḍal olmaḳdur revâ
Kim resûli sevdüğinden eyle didi ol hümâm

Eyle olsa pes ne ḳâşırdur bu Faẓlî bendesi
Cem' ide faẓlın anuñ ya diye anda bir kelâm

(93b) Lîk 'acze i'tirâf idüp iderse sa'y-ı belîğ
Tâ ki ide tercüme bir ḳaç âḫâd bişi⁴¹ tamâm

Ḥaḳ müyesser idüben itmâma olursa ḳarîn

³⁹ Tâbe ve Taybe Medîne-i Münnevver'e'nin adlarıdır.

⁴⁰ Bu mısra da vezin aksamaktadır.

⁴¹ "Bu işi" olduğu tahmin edilmektedir.

Cân ü dilden vir Muḥammed rûḥına sen çok selâm

Kim şefâ'at ide yarın saña ol Kân-ı Vefâ
Giresin Cennât-ı 'Adne bula hem ḥâlûñ niẓâm

Bu ebyât ile cevâb virüp maḫşûda şürû' itdük. Rabb-i 'İzzet'den me'mûl ve kemâl-i kereminden mes'ûldur ki bu risâle maḫbûl olup bu faḫîrûñ sa'yi meşḫûr olup hebâ'en menşûr olmaya. Kâle'n-Nebîyyi şallallâhu 'aleyhi ve sellem

مِنْ اسْتَطَاعَ أَنْ يَمُوتَ بِالْمَدِينَةِ فَلَيْتَ بِهَا فَإِنَّهُ لَنْ يَمُوتَ بِهَا أَحَدٌ إِلَّا كُنْتُ لَهُ شَفِيعًا أَوْ شَهِيدًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ⁴²

Ma'nîsi budur ki: Her kişi kim ḫudreti olursa Medîne'de ölmege pes Medîne'de ölsün. Pes taḫḫîk her kişi kim Medîne'de öle elbette ben aña şefâ'atçı olurın." Ve bir rivâyetde "şâhid olurın ḫıyâmet güninde. Ve kâle 'Aleyhi's-Selâm:

لَا يَضْبِرُ عَلَى لَأْوَالِهَا وَشِدَّتِهَا أَحَدٌ، إِلَّا كُنْتُ لَهُ شَفِيعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ⁴³

Ma'nîsi budur ki: Her kişi kim şabr ider Medîne'nün kıtlığına ve şiddetine illâ ben aña şefâ'atçı (94a) olurın ḫıyâmet güninde.

وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: الْمَدِينَةُ مُشَبَّكَةٌ بِالْمَلَائِكَةِ، لَا يَدْخُلُهَا الطَّاغُوتُ، وَلَا الدَّجَالُ، مَنْ أَرَادَهَا بِسُوءٍ، أَذَابَهُ اللَّهُ

كَمَا يَذُوبُ الْمِلْحُ فِي الْمَاءِ⁴⁴

Ma'nîsi budur ki: Medîne melâ'ike ile kaplanmışdır. Medîne'ye t̤ā'ün girmez ve daḫi Deccâl girmez ve her kişi kim Medîne ehline yaramazlık ḫaşd ide Ḥaḫ Te'âlâ anı şöyle eride, su tuzı eritdüğü gibi. Ve Medîne-i Münnevver'e'nün faẓlında aḫḫâdîs_ğâyet çokdur. Çünki bu risâleden maḫşud ihtîşârdur; zıkr olunmadı illâ şol ki iğen mühimdür ve zıkrı lâzımdur. Ḥattâ ba'zı 'ulemâ-i kibâr İmâm Mâlik ḫâzretleri gibi ve andan ḡayrı hem niçe ulular Medîne'yi Mekke'den efḫaldür didiler ki zîrâ Peyḡamber ḫâzretinden mervîdür ki buyurmuşdur:

الْهِيَ إِنَّ أَخْرَجَنِي مِنْ أَحَبِّ الْبِقَاعِ إِلَيَّ، بِمَنْزِلَتِي أَحَبُّ الْبِقَاعِ إِلَيْكَ⁴⁵

Ma'nîsi budur ki: İlâhî! Ehl-i Mekke beni ben sevdüğüm yerden çıkardılar. Sen dilerseñ beni sen sevdüğün yire nâzil it. Pes Ḥaḫ Te'âlâ anı Medîne'ye nâzil idüp maḫarrın ve meşhed-i şerîfin anda kıldı. Hilâf yokdur ki meşhed-i şerîf Mekke'den ve sâ'ir emâkinden ḫattâ göklerden ve 'arşdan efḫaldür. 'Ulemâ-i kibâr böyle naḫl itmişlerdür. Ve ba'zılar i[yi]tdiler: Ḥâzret-i Risâlet'ün başduğı⁴⁶ yir Ka'be'den efḫaldür ve Ka'be Medîne'nün sâ'ir yirinden efḫaldür. Ve Peyḡamber Ḥâzreti şallallâhu 'aleyhi ve sellem buyurur ki: (94b)

صَلَاةٌ فِي مَسْجِدِي هَذَا خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ صَلَاةٍ فِيَمَا سِوَاهُ مِنَ الْمَسْجِدِ إِلَّا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ⁴⁷

Ma'nîsi budur ki: Bir namâz benüm mescidümde ḫayırludur biñ namâzdan sâ'ir mescidlerde, Mescid-i Ḥarâm'dan ḡayrı. Ba'zılar eyitdiler: مِثْلُهَا مِنْ سِوَاهُ dan murâd sâ'ir enbiyânun mescididür. Beytül-Maḫdis daḫi bu cümleye dâḫil olur. Pes

⁴² et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, 24/294 (No. 747).

⁴³ Müslim, "Hac", 477 (1374).

⁴⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 14/108 (No. 8373).

⁴⁵ Benzeri; Hâkim, *Müstedrek*, 3/4 (No. 4261).

⁴⁶ Metnin orijinalinde kelime yazılırken "peltek se" kullanılmıştır.

⁴⁷ Müslim, "Hac", 505 (1394).

Medîne mescidinde bir namâz hayırlı olur biñ namâzdan Beyt-i Mağdis'de. Niteki bir âhar hadîsde taşrîh olunmuşdur:

الصَّلَاةُ بَيْنَ الْمَقْدِسِ أَفْضَلُ بِأَلْفِ صَلَاةٍ فِي غَيْرِهِ غَيْرُ الْمَسَاجِدِ⁴⁸

Ma'nîsi budur ki: Bir namâz Beytül-Mağdis'de efđaldır biñ namâzdan ğayrısında; mescideynden ğayrıda. Ya'nî Mekke'den ve Medîne'den ğayrıda. Pes bu rivâyet üzre Medîne mescidinde bir namâz efđal olur biñ biñ namâzdan sâ'ir emâkinde. Ve bir rivâyetde daħi böyle gelmişdür ki:

الصَّلَاةُ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ بِمِائَةِ أَلْفٍ وَفِي مَسْجِدِ الْمَدِينَةِ بِعَشْرَةِ أَلْفٍ وَفِي الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى بِأَلْفٍ⁴⁹

Ma'nîsi budur ki: Bir rek'at namâz Mescid-i Harâm'da yüz biñ rek'ate geçer ve Medîne mescidinde on biñ rek'ate geçer ve Mescid-i Aksâ'da biñ rek'ate geçer ve bir âhar rivâyetde böyle gelmişdür:

الصَّلَاةُ فِي الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى بِخَمْسِمِائَةِ صَلَاةٍ، وَفِي مَسْجِدِ الرَّسُولِ بِأَلْفٍ، وَفِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ بِمِائَةِ أَلْفٍ⁵⁰

Ma'nîsi budur ki: Bir rek'at namâz Mescid-i Aşşâ'da beş yüz rek'ata geçer ve Mescid-i Resûl'de biñ rek'ate geçer ve Mescid-i Harâm'da yüz biñ (95a) rek'ate geçer. Bu zikr olunan şevâblar hemân namâza mahşûş degıldür. Belki sâ'ir a'mâl de böyledür. Şadaqada ve sâ'ir a'mâl-i şâlihde de şevâb böyle muzâ'af olur. Ya'nî ziyâde olur. Ammâ bir kimesne böyle zann itmesün ki bu deñlü namâzı kazâ olamaz. Ammâ bu deñlü şevâb hâsıl olur. Ve daħi Medîne-i Münevvere'nüñ havâşşından birisi budur ki; toprağını her ne dürlü yaraya tükürügile sürüp efsün eyleseler şifâ bula. Peyğamber Hâzreti şallallâhu 'aleyhi ve sellem böyle iderdî. Ve daħi Peyğamber Hâzreti şallallâhu 'aleyhi ve sellem buyurur ki:

مَنْ زَارَ قَبْرِي وَجَبَتْ لَهُ شَفَاعَتِي⁵¹

Ma'nîsi budur ki: Her kişi kim benüm kabrümü ziyâret itse ol kişiye şefâ'atüm vâcib olur. Ya'nî elbette şefâ'at iderin. Ve daħi Peyğamber Hâzreti şallallâhu 'aleyhi ve sellem buyurur ki:

مَنْ زَارَنِي بَعْدَ مَوْتِي فَكَأَنَّمَا زَارَنِي أَنَا حَيٌّ وَمَنْ زَارَنِي كُنْتُ لَهُ شَهِيدًا أَوْ شَفِيعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ⁵²

Ma'nîsi budur ki: Her kişi kim beni öldükden şöra ziyâret itse diri iken ziyâret itmiş gibidür. Ve her kim beni ziyâret itse aña şâhid ve şefâ'atçı olurun kıyâmet güninde. Ve daħi hadîsde gelmişdür:

مَا مِنْ أَحَدٍ يُسَلِّمُ عَلَيَّ إِلَّا رَدَّ اللَّهُ عَلَيَّ رُوحِي حَتَّى أَرُدَّ عَلَيْهِ السَّلَامَ⁵³

Ma'nîsi budur ki: Her kişi kim baña kabrümde selâm itse illâ Hağ Te'âlâ baña rûhumi girü virüp anuñ selâmın alurun. Bunda bir işkâl vârid olur ki; Hağ Te'âlâ, Peyğamber Hâzreti'ne şallallâhu 'aleyhi ve sellem her kişi selâm (95b) virdükde rûhın virdükde, rûhın virüp girü kabz iderse her selâm vaktinde dirilüp girü ölmek lâzım gelür. Pes bundan murâd oldur ki Hâzret-i Hağ celle ve 'alâ hâzretindeki istiğrâkdan 'âlem-i beşeriyette gelüp şâhib-i selâmuñ selâmın alup ol Hâzret'e rücû'

⁴⁸ Benzeri; İbn Mâce, "İkâmetü's-Salât", 1407.

⁴⁹ Benzeri; Müslim, "Hac", 505 (1394).

⁵⁰ Benzeri; et-Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, 7/112 (No. 7008).

⁵¹ ed-Dârekutnî, *Sünen*, 3/334 (No. 2695).

⁵² ed-Dârekutnî, *Sünenü'l-Dârekutnî*, 3/333 (No. 2694).

⁵³ Ebû Dâvûd, "Menâsik", 2041.

itmekdür. Ve dahî Buḥārî'de ve Müslim'de böyle gelmişdür ki:

مَا بَيْنَ بَيْتِي وَمَنْبَرِي رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ⁵⁴

Buraya dek müttefaḩun 'aleyhdür. Ammā Buḥārî'de bu ziyâdedür:

وَمَنْبَرِي عَلَى حَوْضِي⁵⁵

Ma'nîsi budur ki: Evüm ile minberüm ortası cennet bahçelerinden bir bahçedür. Buḥārî'de ziyâdenüñ ma'nîsi budur ki: Minberüm ḩavzum üstindedür. Ya'nî minberüm ḩavzum berâberindedür. Ve bir rivâyetde

مَا بَيْنَ قَبْرِي وَمَنْبَرِي⁵⁶

dür. Ma'nâsı: Kabrüm ile minberüm ortası dimekdür. Ve bir rivâyetde:

مَا بَيْنَ الْمَنْبَرِ وَبَيْتِ عَائِشَةَ⁵⁷

Ya'nî "Minberile 'Â'îşe evi ortası" dimekdür. Ve bir rivâyetde

مَا بَيْنَ حُجْرَتِي وَمُصَلِّي⁵⁸

dür. Ya'nî "ḩücremile namâz kılacek yirüm ortası" dimekdür. Ve bir rivâyetde

وَالْمُضَلَّ

dür. Ya'nî bayram namâzgâhı dimekdür. Ve bir rivâyetde:

مَا بَيْنَ هَذِهِ التُّبُوتِ⁵⁹

'dur. Ya'nî bu evler ortası dimekdür. Ya'nî bu ortalıklar cennet ravzalarından bir ravzadır. Ravza ol bahçeye dirler ki envâ-ı meyveler ve çiçekler anda mevcûd ola. Ve bu rivâyetlerüñ muḩaşşalından böyle ma'lûm olur ki; minberle ravza girü cennete i'âde olunur mü'minler gibi. Yâḩûd aşlı cennetdendür. (96a) Niteki ḩacerü'l-Esved cennetdendür yâḩûd ravzada mülâzemet itmek kişiyi cennet ravzasına ilterü ve ḩavz-ı Kevser'den içmek müstaḩaḩ olur. Bu cümleye ihtimâl vardır. Ve Medîne'ye seferden kâdim olan kimesneye sünnet oldur ki kaçan ki bayram namâzgâhına gele, kıbleye müteveccih ola, ḩâcet taleb idüp du'â eyleye, Peyğamber ḩazreti şallallâhu 'aleyhi ve sellem böyle iderdi. Ve her kişi kim âbdest alup iki rek'at namâz kılsa ve Peyğamber ḩazreti'nün kabri şerîfine gelüp eyitse ki:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ، وَأَتَوَجَّهُ إِلَيْكَ بِنَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ نَبِيِّ الرَّحْمَةِ، يَا مُحَمَّدُ، إِنِّي تَوَجَّهْتُ بِكَ إِلَى رَبِّي فِي حَاجَتِي،

لِتَقْضِيَ، اللَّهُمَّ شَفِّعْهُ فِيَّ⁶⁰

deyüp her ne ḩâceti var ise dileye, murâdı ḩâsıl ola.

Faşl: Her kişi kim Peyğamber'i şallallâhu 'aleyhi ve sellem ziyâret itmek dilese gerekdür ki evvel bir miqdâr şadaḩa eyleye. Andan şoñra Cebreyîl kapusına gelüp pâdişâhdan izin ister gibi gâyet meskenet ve edeble tura. Şoñra kabri şerîfe geldükde egilmeye. Belki namâzda tırur gibi iki elin biri biri üzerine koyar. Ve kaçan ki

⁵⁴ Müslim, "Hac", 500 (1390).

⁵⁵ Buhârî, "Fezâilü'l-Medîne", 1888.

⁵⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 18/154 (No. 11610).

⁵⁷ et-Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, 3/269 (No. 3112).

⁵⁸ et-Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, 5/252 (No. 5231).

⁵⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 26/383 (No. 16458).

⁶⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 28/478 (No. 17240).

mescid-i mübâreke gire iki rek'at tahîyyetü'l-mescid kıla, vaqt-i mekrûh degülse. Ve Peyğamber Hâzreti'nün şallallâhu 'aleyhi ve sellem kabrine arkasın virmeye ve kabrine karşı namâz kılmaya. Ve gelüp yanından geçerken selâm vire. Egerçi taşradan (96b) daği geçerse durup selâm viremeyince geçmeye. Ve Peyğamber Hâzreti'nün mihrâbında namâz kıla ve minbere yakın yirde kıla. Zîrâ meşrîk cihetinden şöñ ziyâde olınmışdır. Ve namâzı ve du'âyı ğanîmet bile ol direkler yanındaki ziyâde şeref ile mahşûşdur ki zîkr olunur. Birisi Sâriye-i⁶¹ Muḥallağa dimekle ma'rûfdur. Budur ki mihrâb-ı Nebî'de duran kişün şağ omuzına muḳâbildür. Minberle ol direk ortasında bir direk vardır. Ve birisi daği Kürsiyyü's-Şem'a dimekle meşhûrdur ki evvel anuñ yirinde bir kuru ḥurma kütüğü vardı ki Peyğamber Hâzreti şallallâhu 'aleyhi ve sellem ḥuṭbeye otur[ur]ken aña söykenürdi. Mihrâbuñ şağ yanındadır. Kaçan ki hicretün yidisinde ve bir rivâyetde sekizinde minber yaptı, ol kütük nâka gibi inledi, feryâd itdi. Peyğamber Hâzreti şallallâhu 'aleyhi ve sellem ol ağaca eyitdi: Eger isterseñ seni evvel olduĝuñ baḥçede dikeyin. Tâze olup yimiş viresin ve eger istersen Cennet'de dikeyin ve Cennet'in ırmaqlarından ve buñlarlarından içesin ve zînetün arta ve yimişün bite. Ve Hâk Te'âlâ'nuñ evliyâsı senün yimişinden yiyeler ve anda bâķī olasın. Ḥurma ağacı âḥiret ihtiyâr idüp "fe'altü" didi. Ya'nî çünki Resûl Hâzreti şallallâhu 'aleyhi ve sellem andan bu cevâbı işitdi. İki kez "ni'me fe'alte", ya'nî ne gökçek itdün didi. Peyğamber Hâzreti'ne şallallâhu 'aleyhi ve sellem su'âl itdiler "Ne ihtiyâr itdi" diyü. (97a) eyitdi: Cennet'de dikilmegi ihtiyâr itdi. Kâḏī 'îyâz eydür: Dâr-ı beķâyı dâr-ı fenâ üzerine ihtiyâr itdi. Şıfat-ı Minber-i Resûlullâh: İki derece idi. Ya'nî iki ayak nerdübânidi. Her ayağı bir qarış yüksek idi. Ve bir oturacak yiri varidi. İki zirâ' eni ve iki zirâ' uzunı varidi. Ve kaçan ki minber yapılup tamâm oldı, Peyğamber Hâzreti alup ol ḥurma ağacınun yirine ḳodı. Ve daği (ve daği) Peyğamber Hâzreti şallallâhu 'aleyhi ve sellem minbere çıķduķda ayağını ikinci nerdübâna ḳorudı. Ve kaçan ki Ebû Bekr Hâzreti ḫalîfe oldı, ayağını evvelki nerdübâna ḳodı. Ve 'Ömer Hâzreti ḫalîfe olduķda ayağın yire ḳodı. Ve 'Osmân Hâzreti daği altı yıl ayağın yire ḳodı. Altı yıldan şöñra 'Osmân radıyallâhu anh Peyğamber Hâzreti yirine çıķdı. Ve evvel minbere kisve iden Emîrül-Mü'minîn 'Osmân'dur ki kıbtıyye adlu kumâşdan kisvet itdi. Ve 'Alî Hâzretleri daği Resûlullâh yirine çıķardı ḥuṭbe vaķtinde. Ve çünki Mu'âviye Beg oldı, minberi altı derece itdi. Ve bir rivâyetde Mervân ziyâde itdüğü minber Resûlullâh'ın minberi degil idi. Didiler hem altıdan artuķ ziyâde itdi. Didiler toķuz derece idi. Ve ba'zılar eyitdiler ki: Mu'âviye Mervân'a yazdı ki; minberi yirinden ḳaldurup Şâm'dan ṭarafa ḳoyalar. Ol vaķt ki ḳaldurmak istediler, bir 'azîm yıl ḳopdı gündüzin gökde yıldızları gördiler. Çünki bu heybeti gördiler ḳaldırmakdan vazgeldiler. (97b) Girü yirine ḳodılar. Ve ol direklerden birisi 'Â'îşe uşuvânesi⁶² dimekle ma'rûfdur. Ve ol direk muḥallağanun yanındaki direkdür şark cihetinden ve kaçan ki ol direği arduña ḳoyup şimâl cânibine müteveccih ol-sañ Cebreyîl ḳapısı şağ omuzuña vâķı' olur. Ol direk Resûl kıble taḫvîl olmadın namâz kıılacak yiri idi. Ve ol üçünci direkdür ḳabirden berî ve üçünci direkdür min-

⁶¹ Sâriye'nin manası direk dimektir.

⁶² Üstüvânenün manası direk dimekdür.

berden berî ki zîrâ kabirle minberüñ ortasında vâkı' olmuşdur ve kıbleden yaña hem üçüncü direkdür. Ve meydândan yaña hem üçüncü direkdür. Peyğamber Hâzreti şallallâhu 'aleyhi ve sellem ol direge kıble tahvîl olduğdan şoñra on yidi gün namâz kıldı. Şoñra mihrâb yirine taqaddüm itdi. Ve dañi ol direge Ebû Bekr ve 'Ömer ve Zübeyr hâzretleri dâ'im namâz kılurlardı. Ve ol direk yanında muhâcirler cem' olurlardı. Rivâyetdür: Peyğamber Hâzreti şallallâhu 'aleyhi ve sellem buyurur:

إِنَّ فِي الْمَسْجِدِ لَتُبْقَىٰ لَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ مَا صَلَّوْا فِيهَا إِلَّا أَنْ يُطَيَّرَ لَهُمْ قُرْعَةٌ⁶³

Ma'nîsi budur ki: Benüm mescidümde bir buķ'a vardır, eger halk anı bilse-lerdi aña namâz kılmayalardı, tâ kur'a bırağup kur'aları çıkmayınca. Dirler ki ol buķ'a bu direkdür. Peyğamber Hâzreti dâ'im bu direge söykünürdi. Bu direk yanında du'â müstecâbdur. Ve ol direklerden birisi ustuvânü't-tevbe dimekle ma'rûfdur. Ve bir adı ustuvâne-i Ebî Lübâbe'dür. Ve bir adı ustuvâne-i Şemâmedür. Bu direk ustuvâne-i (98a) 'Âişe'nün maşrıkdan yanındadır. Bu Ebû Lübâbe ile Şemâme didüğümüz aşhâbdan iki kişidür ki Tebûk ğazâsına kuvvetleri ve bincekleri olmamağın ğazâyâ gîtmediler tahallûf itdilerdi. Egerçi sâ'ir münâfıklardan gitmeyenler çoğdı ammâ kaşdıla kaldılardı. Bu ikisi kudretleri olmayup kaldılardı. Şoñra ğazâdan tahallûf idenlere ğazab âyeti inüp münâfıklarun ğizlû nifâkın âşikâre idüp rûsvâ itdi. Bu ikisi ol cümleden ma'dûd olduklarına bî-huzûr olup dünyâ başlarına tar oldu. Kendülerin ağır zencîr ile ol direge bağladılar ve on yidi gün ol hâl üzere kaldılar ve yemîn itdiler ki Resûlullâh kendü mübârek eliyle çözmeyince çözülmeyeler. Seher vaktinde Ümmü Seleme evinde tevbeleri nâzil olup Peyğamber Hâzreti gelüp kendü mübârek eliyle çözdü. Ve ol direklerden birisi ustuvânü's-serîr dimekle ma'rûfdur. Ve bu ol direkdür ki Peyğamber Hâzreti i'tikâf itdüğü vaktin hurma cerîdinden bir serîr qorlardı; üzerine bir haşîr döşerlerdi. Bu direk yanında i'tikâfa otururdu. Ve bu direk şimdiki hâlde şübbâke muttaşıldur. Ustuvânü't-tevbenün şark cânibindedür. Ve ol direklerden birisi ustuvânü'l-ğares dimekle ma'rûfdur. Ustuvânü'l-ğares bekçi direği dimekdür. Ustuvânü't-tevbenün şimâl cânibine vâkı' olmuşdur. Ustuvân-ı 'Alî dañi dirler. Emîrül-Mü'minîn 'Alî hâzretleri anuñ yanında namâz kılurdu ve hücre tarafında oturup Resûlullâh'ı beklerdi. (98b) Ve ol direkleriñ birisi ustuvânü'l-[vü]fûd dimekle ma'rûfdur. Bu direk ustuvânü'l-ğaresün Şâm cânibine vâkı' olmuşdur. 'Arab elçileri geldüğü vakt Peyğamber Hâzreti şallallâhu 'aleyhi ve sellem ol direk yanında otururdu. Ve dâ'im aşhâbuñ uluları ol direk yanında oturlardı. Ve ol direklerden birisi maķşürenün içinde bir direk⁶⁴ vardır, kabrün köşesine muttaşıldur. Aña maķâm-ı Cebreyîl dirler. Fâtîma Hâzreti'nün evinün kapusudur. Peyğamber Hâzreti şallallâhu 'aleyhi ve sellem her şabâh gelürdi ve kapunuñ iki tarafına yapışurdu.

السلام عليكم اهل البيت إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا⁶⁵

ve bu âyeti okurdu. Bu direk ustuvânü'l-vüfûduñ şark cânibine vâkı' olmuşdur.

⁶³ et-Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, I/264 (No. 862).

⁶⁴ Bu direk mürte'atü'l-kabr dimekle marufdur.

⁶⁵ "Allah sizi sadece günah kirlerinden arındırmak ve sizi tertemiz yapmak istiyor". Bk. *Kur'ân Yolu* (Erişim 1 Nisan 2021), el-Ahzâb 33/33.

İkisinin ortasında şübbāke muttasıl bir direk vardır. Ve bu direklerden birisi maşşūrenūn içinde uşuvānū't-teheccūd demekle ma'rūfdur. Fāṭıma anuñ şimāl cihetindedir. Anda mihrāb vardır. Bāb-ı Cibrīl'e mukābildür. Ve bu zıkr olan direklerin fezā'ili tevārīḥ kitābında zıkr olunmuşdur adlarıyla. Ammā cemī' direkleri ki Mescid-i Medīne'de vardır, faẓl-ı bī-nihāyedür. İmām Buḥārī Enes'den raḍıyallāhu 'anh rivāyet ider ki: Aşḥābuñ uluların görürdüm ki aḥşam namāzı vaktinde (99a) her birisi bir direk yanına varup namāz kılmışlardı. Pes cemī' direklerin yanında namāz kılmak müstaḥabdur ki zīrā elbette şaḥābī anda namāz kılmışdur.

Faṣl: Medīne-i Münnevve'de mücāvir olan kimesneye müsteḥabdur ki her gün gelüp Peygamber Ḥazreti'ne selām virdükden soñra varup Baḳī'ı ziyāret ide. Huşūşan Cum'a gününde ziyāret itdikde böyle diye:

السَّلَامُ عَلَيْكُمْ دَارَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ وَإِنَّا إِن شَاءَ اللَّهُ بِكُمْ لَاحِقُونَ وَيَرْحَمُ اللَّهُ الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنَّا وَالْمُسْتَأْخِرِينَ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِأَهْلِ بَيْعِ الْغَرْقَدِ اللَّهُمَّ لَا تَحْرِمْنَا أَجْرَهُمْ وَلَا تَقْبِتْنَا بَعْدَهُمْ وَاعْفُ عَنَّا وَلَهُمْ⁶⁶

Ve dahi rivāyetdür ki: Baḳī'de Peygamber Ḥazreti şallallāhu 'aleyhi ve sellem durup du'ā itdüğü yir 'Uḳayl ḥazretlerinin meşhedi yanıdır. Ol yirde du'ā eyleye ki Peygamber Ḥazreti du'ā itdüğü yirde du'ā müstaḥabdur. Rivāyetdür: Peygamber Ḥazreti şallallāhu 'aleyhi ve sellem buyurur ki:

مَنْ دُفِنَ فِي مَقْبَرَتِنَا هَذِهِ شَفَعْنَا، أَوْ شَهِدْنَا لَهُ⁶⁷

Ma'nisi budur ki: Bizüm maḳberümüzde defn olunsā biz aña şefā'atçı yāḥūd şahid oluruz ya'nī kıyāmet gününde. Ve daḥi ḥadīste gelmişdür:

يُحْشَرُ مِنْ هَذِهِ الْمَقْبَرَةِ سَبْعُونَ أَلْفًا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ بِغَيْرِ حِسَابٍ كَأَن وَجُودَهُم الْقَمَرُ لَيْلَةَ الْبَدْرِ⁶⁸

Ma'nisi budur ki: Ḥaşr olunur bu maḳberden yitmiş biñ kişi cennete hisābsuz girer (99b) yüzleri şanasın ayuñ on dördine beñzer. Ve Mālik ḥazretinden mervīdür ki: Medīne'de on biñ şaḥābī yatur. Ve ehl-i beyt ulularından bī-nihāyet kimesne yatur. Ve tābi'ın ulularından bī-nihāyet kimesne yatur. Ammā ekşerinūñ ḳabri ma'lūm degildir. Zīrā ḳabir üzere binā yapmağı ve yazı yazmağı ictināb iderleridi. Adları ve ḳabirleri ol ecilden ma'lūm olmadı. Ve daḥi rivāyetde şöyle gelmişdür: Peygamber Ḥazreti şallallāhu 'aleyhi ve sellem Baḳī'de evvel defn itdüğü kimesne Osmān bin Maz'un'dur. Soñra Peygamber Ḥazreti'nün oğlu İbrāhīm 'aleyhi's-selām müteveffā olduḳda didiler ki: Yā Resūlallāh! Nerede ḳabrin ḳazalum? Peygamber Ḥazreti Osmān bin Maz'un yanında ḳazuñ didi. Soñra ḥalk Baḳī'a rağbet itdiler ve anda olan ağaçları kesdiler. Her ḳabīle cānib ihtiyār itdi ve İbrāhīm ḥazretinin ḳabri yanında Peygamber Ḥazreti'nün iki kızı Ruḳıyye ve Ümmü Gülsüm ve ekşer rivāyetde Fāṭıma daḥi Baḳī'de yatur ve Fāṭıma binti Esed ki 'Alī ḥazretinin anasıdır. Ve 'Abdullāh ibn-i Mes'ūd ve 'Abdurrahmān bin 'Avf ve Sa'd bin Ebī Vaḳḳāş ve Es'ad bin Zerāre ve Ḥanīs bin Ḥuzāfe es-Semāmī bu cümle zıkr olınanlar Peygamber'in oğlu İbrāhīm 'aleyhi's-selāmuñ yanında medfūnlar-

⁶⁶ Selām üzerinize olsun ey müminler topluluğunun yurdu; inşaallah biz de size katılacağız. Allah önden gidenlerinize ve kalanlarınıza rahmet etsin. Allahım, Cennetü'l-Baki ehlini bağışla, Allahım; onların ecirlerinden bizi mahrum etme. Onların ardından bizi fitneye düçār eyleme. Bizi ve onları bağışla. Müslim, "Tahāre", 39 (249); Müslim, "Cenāiz", 103 (974); Müslim, "Cenāiz", 102 (974); İbn Mâce, "Cenāiz", 1546.

⁶⁷ İbn Şebbe, *Tārīhu'l-Medīne*, s. 97.

⁶⁸ Aclūnī, *Keşfü'l-Hafā*, 1/513 (No. 1464).

dur. İbrâhîm 'aleyhi's-selâmuñ kabrin ziyâret itdükde bu cümleye selâm ideler. Ve ammâ sâ'ir meşhedler ki şimdi ma'rûfdur. Birisi Emîrül-Mü'minîn 'Abbâs meşhedidür ki **(100a)** Hâzret-i Peyğamber'ün 'ammüsidür. Ve birisi Hasan bin 'Alî meşhedidür. Bu meşhedün ğarbdan nâhiyesinde bir binâ vardır, İbn-i Ebî'l-Heycâ demekle ma'rûfdur, bir vezîründür. Ve bir binâ daği vardır, anda İbn-i Ebî'n-Naşara yatur ve anuñ şarkdan cânibinde iki havlı vardır. Birisinde Emîr Cüyân ve birisinde ba'zî a'yân yatur. Ve Emîrül-Mü'minîn Hasan yanında karındaşı oğlu Zeynü'l-Âbidîn ve Zeynü'l-Âbidîn oğlu Muhammed Bâkır ve Muhammed Bâkır oğlu Ca'fer Şâdık bu cümle Emîrül-Mü'minîn Hasan'ın kubbesinde⁶⁹ yatur. Ve bir rivâyetde Emîrül-Mü'minîn Hasan hazretleri 'Alî hazretlerini Kûfe'den getürüp Baķî'de defn itmişdür. Ve Emîrül-Mü'minîn Hüseyin hazretlerinin başını Yezîd bin Mu'âviye Medîne'de 'âmili olan 'Amr bin Sa'd bin el-'Âş'a gönderdi. Ol daği tekfîn idüp anası Fâtıma hazretlerinin yanında defn itdi. Ve Peyğamber hâtûnları ümmehâtül-mü'minîn bir havlıda yaturlar. İçinde kabir 'alâmeti yokdur. Didiler ki dörd hâtûnı anda yatur. Meşhûr budur ki Hadîce Mekke'de yatur ve Meymûne Ten'im 'umresinden yukarı Sarf dimekle ma'rûf yirde yatur. Bâkisi Baķî'de yaturlar. Rivâyet-i şahîh budur. Ve 'Âişe hazretleri daği vaşıyyet itdi ki sâ'ir hâtûnlar yanında defn ideler. Ol vakt ki taşıla çevrilmiş bir havlı idi, şoñra üzerlerine kubbe yapmışlar. Ve birisi daği meşhed-i 'Akîl'dür ki Emîrül-Mü'minîn 'Alî hazretlerinin karındaşıdır. Ve bir rivâyetde karındaşı oğlu 'Abdullâh **(100b)** bin Ca'fer-i Tayyâr'la medfündür. Ve bir meşhed daği meşhed-i 'Akîl'le meşhed-i ümmehâtül-mü'minînün kurbındadır. Dirler ki Peyğamber Hâzreti'nün üç oğlu anda medfündür. Ve şimdi Şafiyye binti 'Abdulmuttalib bâb-ı Baķî'den çıkanuñ şol yanına vâķı' olur. Ve Hâzret-i 'Osmân bin 'Affân'ın meşhedi bir 'âlî kubbedür. Sene-i altı yüz onda yapılmışdır. Ol 'imâreti yapmağa mütevellî olan kimesnenün kabri daği ol kubbededür. Ve bu meşhedün kurbında ğarb cânibinde iki havlı vardır. Kâr-ı tâsi'ün evâhîrinde ihdâş olmışdır. Ve Baķî'ün âhîrinde bir kubbe vardır bu zamânda, aña Fâtıma binti Esed ki 'Alî'nün anasıdır, nisbet iderler, ğayrı şahîhdür. Belki ol meşhed Sa'd bin Mu'âz'ın kabridür. Ve İmâm Mâlik bin Enes hazretlerinin kabri Baķî' kapusından taşra çıkarken karşıña gelür. Üzerinde borkçerek kubbe vardır ve bu kubbenün şark ve Şâm cânibinde borkçerek kubbe vardır. Dirler ki Emîrül-Mü'minîn 'Ömer'ün oğlu 'Abdullâh'ın Nâfi' adlu kulu medfündür. Ve daği mervîdür ki İmâm Mâlik kubbesiyle İbrâhîm 'aleyhi's-selâm kubbesinün ortasında bir türbe vardır 'Ömer bin Hattâb'ın Ebül-Muhammed⁷⁰ adlu bir oğlu varidi ki hâdden öldi, anda medfündür. Ve daği İsmâ'il bin Ca'fer bin Şâdık'ın meşhedi kubbe-i 'Abbâs'a muķâbildür, mağribden yanınadır. Kapsı hışârdan içerüdür. İbn-i Ebî'l-Heycâ binâ itmişdür sene-i biş yüz kırk altıda. Ve daği meşhed-i Mâlik bin **(101a)** Sinân ki Ebî Sa'd Hadrî'nün babasıdır, Ebî Sa'd Hadrî ol şahâbdür ki Resûlullâh'ın Uhud Ğazâsı'nda yüzi kana bulaşduķda gelüp yüzi kanın şormışdır. Peyğamber Hâzreti dimişdür ki: Seni cehennem odı yakmaz. Ve bu Mâlik bin Sinân Uhud Ğazâsı'nda şehîd olmışdır. Meşhedi hışâra muttaşıl bir eskice kub-

⁶⁹ Şimdiki halde Kubbe-i Abk demekle marufdur.

⁷⁰ Kelimenin "Muhammed" olduğu tahmin edilmektedir.

bedür. Medîne'nün bâzârı anda imiş ki zîrâ Peyğamber Hâzreti şallallâhu 'aleyhi ve sellem buyurmuş ki: Uḥud Ġazâsı'nda şehîd olanları nakl itdükde cânı nireye irüşürse anda defn ideler. Mez-kûr Mâlik bin Sinân ol maḥalle irişmiş ve ol meşhed yerden birisi Muḥammed bin 'Abdullâh bin el-Hüseyn bin Ḥasan bin 'Âlî'nün meşhedidür. Bir büyük mescid içinde medfûndur. Sila' taḡının şarkîsinde vâkı' olmuştur. 'Ayn-ı Zerķâ'dan bir şü yolu vardır bu mescidün kıblesinde. Ve şühedâ-i Ḥarre ki biñ yidi yüz şahâbî ve tâbi'in ve on biñ 'avâm ḥalkdan şehîd olup dirler ki: İbrâhîm 'aleyhi's-selâmuñ kabri ilen Hâzret-i Osmân kabri ortasında yaturlar.

Faşl: Uḥud şühedâsının meşhedlerin beyân ider. Birisi meşhed-i Hâzret-i Ḥamza'dur. Hâzret-i Resûl'ün 'ammüsüdür. Uḥud taḡının kurbındadır ve üzerinde bir 'âlî kubbe vardır. Ümmü'n-Nâşirü'ddîn sene-i biş yüz toksanda binâ itmişdür. Bundan evvel biri mescid imiş ve Sultân Kayıtbay ġarb cihetinden ziyâde idüp ve kurbında bir kapu var imiş içine idḥâl itmişdür. Ve kaçan ki Hâzret-i (101b) Ḥamza'ya selâm itdükde 'Abdullâh bin Caḥş'a ve Muş'ab bin 'Umeyr'e selâm ide. Dirler ki: Hâzret-i Ḥamza ilen bir kabirde medfûndurlar. Ve bir rivâyetde mescidün aşâğa yanında dirler. Peyğamber Hâzreti 'aleyhi's-selâm yılun evvelinde Uḥud şühedâsına gelüp eydürdi ki:

سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ⁷¹

Ve kaçan kim Uḥud taḡı koltuḡına müteveccih olursa

سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ⁷²

dirdi. Ve Fâtîma hâzretleri her Cum'a'da gelüp 'ammüsi Hâzret-i Ḥamza'ya ziyaret idüp aḡlardı vefât idene dek. Ve ba'zılar eydürler ki: Hâzret-i Ḥamza'ya selâm virdükde cevâbın işitdiler. Meşhûr budur ki: Uḥud'da şehîd olanlar yitmiş kişidür. Ḥamza ve 'Abdullâh bin Caḥş ve Muş'ab bin 'Umeyr ve Süheyl bin Kays ve 'Amr bin el-Cemûḥ ve 'Abdullâh bin 'Amr bin Hırâm ve Ḥârice bin Zeyd ve Sa'd bin Rabî ve Nu'mân bin Mâlik ve 'Abdullâh bin el-Ḥaşhâs. Bir rivayetde 'Amr bin el-Cemûḥ'ın kulu Ebâ Eymen bu zîkr olunanlar ile medfûndur. Ve oḡlı Ḥallâd daḡı. 'Amr bin el-Cemûḥ'dan berî zîkr olunan bu sekiz şahâbiye şol yirde selâm ide ki aña Rabķ dirler. Hâzret-i Ḥamza'nuñ ġarb cânibinde biş yüz zîrâ ıraklıḡı vardır. Seyl akacak derenün ġarb cânibinedür. 'Ayn yolu daḡı ol kurbda kıbleden yañadur. Bu zîkr olunan ol yitmiş şehîdden adları ma'lûm olundur. Ve ammâ ol kabirler ki taşrada ḥavlılar içindedür. (102a) Hâzret-i Ḥamza ile taḡ ortasındadır. Ba'zı 'Arablar kabridür ki Hişâm bin 'Abdu'l-Melik zamânında kaḡt olmuşturlar. Vâkıdî böyle rivâyet itdi.

Faşl: Fazîlet-i Uḥud'ı beyân ider. Buḡârî'de ve Müslim'de ve sâ'ir aḡâdîs kitâb-larında mervîdür ki her vaḡt ki Peyğamber Hâzreti'ne Uḥud taḡı zâhir olurdı dirdi (dirdi):

هَذَا جَبَلٌ يُحِبُّنَا وَنُحِبُّهُ⁷³

Ya'nî bu bir taḡdur ki bizi sever. Biz daḡı bunu severüz. Ve bir rivâyetde

⁷¹ "... melekler de "Sabretmenize karşılık elde ettiğiniz esenlik daim olsun! Dünya yurdunun ardından ulaştığınız sonuç ne güzel oldu!" ... Bk. *Kur'an Yolu* (Erişim 1 Nisan 2021), er-Ra'd 13/24.

⁷² İbn Şebbe, *Târîhu'l-Medîne*, 132.

⁷³ Buḡârî, "Cihâd", 2889

عَلَى رُكْنٍ مِنْ أَرْكَانِ الْجَنَّةِ⁷⁴

Ya'nî bu taş cennet kûşelerinden bir kûşedir. Ve bir rivâyetde

مِنْ جِبَالِ الْجَنَّةِ⁷⁵

'dür. Ya'nî cennet taşlarındandır. Ve daği Peyğamber Hâzreti buyurur ki:

وَهَذَا عَيْرٌ يَنْغُضُنَا وَتَنْغُضُهُ عَلَى بَابٍ مِنْ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ⁷⁶

Ma'nâsı budur ki: Bu 'Ayr taşı bizi sever; biz daği anı severüz. Cehennem kapularından bir kapu üzeredir. Ve bu 'Ayr, Medîne taşlarından bir taştır.

Faşl: Kaçan ki Peyğamber Hâzreti şallallâhu 'aleyhi ve sellem Mekke'den Medîne'ye hicret itdi, Zahrul-Harre dimekle ma'rûf mekânda karşıladılar. Sağ ci-hete şapup Kûbâ'da 'Amr bin 'Avf kapusunda indi. Rebî'u'l-evvelün on ikinci günü idi. Ve bir rivâyetde evâ'ili idi. Ve anda üç gün ikâmet itdi. Ve bir rivâyetde on dört gün. Bu rivâyet eşağdur. Ve bir rivâyetde yigirmi iki gün tırdı. Ve ol mekânı mescid itdiler. Şoñra Benû 'Amr anı binâ itdiler. Ekşer bunun üzere (102b) dirler ki: Bu âyet bu mescidün şânında nâzil olmuştur.

أَفَمَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَى تَقْوَىٰ مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٍ خَيْرٌ⁷⁷

Ma'nîsi budur ki: Âyâ şol kimse ki binâsına esâs urdı, Hağ Te'âlâ'dan takvâ üzerine ve rızâ üzerine hayırlı mıdır? Yâhûd anuñ zıddı mı ki? Âyetün âhîrinde mezkûrdur: Ya'nî takvâ üzerine esâs uran hayırlıdır demek olur. Rivâyetdür: Ol vakt ki ehl-i Kûbâ Benû 'Amr bin 'Avf Resûl Hâzreti şallallâhu 'aleyhi ve sellemden istediler ki anlara bir mescid binâ ide. Resûl Hâzreti şallallâhu 'aleyhi ve sellem eyitdi: Birinüz nâkama binsün diyü buyurdi. Ebû Bekr Hâzreti rağıyallâhu 'anh bindi. Nâka kalkmadı. Şoñra 'Alî Hâzreti bindi. 'Alî hâzretlerine kalkdı. Peyğamber Hâzreti şallallâhu 'aleyhi ve sellem eyitdi: Yuların gevşet. 'Alî Hâzreti yuların gevşetdi. Nâka mescid yirin devr itdi. Peyğamber Hâzreti eyitdi: Nâkanuñ medâra üzere yapuñ. Zîrâ Hağ Te'âlâ'dan me'mûrdur didi. Ba'dehü emr itdi: Baña bu Harre'den⁷⁸ taş getürün, didi. Yanına bî-nihâye taş cem' itdiler. Kendü 'aneziyle kıble çizdi. Ve bir taş alup binâya kodı. Şoñra Ebû Bekr'e eyitdi: Sen daği bir taş al, benüm taşum yanına ko, didi. Şoñra, Yâ 'Ömer sen daği Ebû Bekr taşı yanına ko didi. Şoñra Yâ 'Osmân sen daği bir taş ko 'Ömer taşı yanına didi. Şoñra sâ'ir halka iltifât idüp (103a) eyitdi: Her kişi taşın nireye isterse qosun idi ol çizi üzerine ve Peyğamber Hâzreti şallallâhu 'aleyhi ve sellem ol mescidi binâ itdükde bir mer-tebede çalışdı ki şahâbe karnı üzerinde ve göbegi üzerinde toprak görüp birisi gelüp eydürdi: Babam ve anam saña fidâ olsun. Ben senün için kifâyet iderin. Sen zahmet çekme. Peyğamber Hâzreti eydürdi: Yok, sen daği benüm gibi çalış dirdi. Ve bir rivâyetde böyle gelmişdür ki: Cebreyîl 'aleyhi's-selâm Kûbâ Mescidi'nün kıblesini göstermişdür. Ve ondan şahîh kıble yokdur. Ve daği Buğârî'de ve Müslim'de İbn-i 'Ömer'den mervîdür ki: Resûlullâh şallallâhu 'aleyhi ve sellem Kûbâ'yı

⁷⁴ İbn Şebbe, *Târîhu'l-Medîne*, 83.

⁷⁵ İbn Şebbe, *Târîhu'l-Medîne*, 83.

⁷⁶ Benzeri; İbn Şebbe, *Târîhu'l-Medîne*, 83.

⁷⁷ "Binasını Allah'a saygı ve O'nun hoşnutluğunu kazanma temeli üzerine kuran mı daha iyidir...". Bk. *Kur'ân Yolu* (Erişim 1 Nisan 2021), et-Tevbe 9/109.

⁷⁸ Harre'nün manâsı Medîne'nün etrafında olan kara taşlardır.

ziyâret iderdi. Ve bir rivâyetde Kûbâ'ya gelürdi gâh yayan ve gâh binüp. Ve bir rivâyetde iki rek'at namâz kıldı. Ve bir rivâyetde her sebt günü gelürdi. Ve bir rivâyetde işneyn günü gelürdi. Ve bir rivâyetde Ramazân'ın on yidinci günü şabâhında gelürdi. Ve Peyğamber Hâzreti şallallâhu 'aleyhi ve sellem buyurur ki:

صَلَاةٌ فِي مَسْجِدِ قُبَاءَ كَعَمْرَةٍ⁷⁹

Ya'nî bir namâz kılmak Kûbâ Mescidi'nde 'umre gibidür. Ve bir rivâyetde 'umreye geçer. Ve bir rivâyetde buyurur ki:

مَنْ تَطَهَّرَ فِي بَيْتِهِ، ثُمَّ أَتَى مَسْجِدَ قُبَاءٍ فَصَلَّى فِيهِ صَلَاةً، كَانَ لَهُ أَجْرُ عَمْرَةٍ⁸⁰

Ya'nî her kişi kim evinde pâk olup andan Mescid-i Kûbâ'ya gelse ve anda namâz kılsa 'umre sevâbı gibi olur. Ve Emîrül-Mü'minîn 'Ömer yemîn itdi ki: Eger **(103b)** Kûbâ Mescidi, taraflarından bir ırak tarafda olsa idi develerün cigerin kesüp aña varurduk. Ve daği Sa'd bin Ebî Vakķâş eydürdi: Kûbâ'da iki rek'at namâz kılmak baña sevgülüdür Beytül-Makdis'de kılmakdan. Kûbâ Mescidi'nde Peyğamber Hâzreti namâz kıldığı yir mihrâbuñ yakınında olan direklerün şafında öñe çıkmış bir direk vardır. Aña ustuvâne-i muhallağa dirler. Ol diregün şarkı cānibinedür. Ol yirde namâz kılan kişi mihrâbuñ berāberinde olur. Ve ol direkden şimāl cānibine üçüncü direk kıble tahvîl olmadın kıble-i Şāmiyye ol diregün yanıdır. Ondān ötesi Şām cānibine 'Osmān radıyāllāhu 'anhunuñ. Ve bir rivâyetde Velîd'ün ziyādesidür. Ve Mescid-i Kûbâ kurbında olan mescidlerün birisi Mescidül-Cum'a dimekle ma'rûfdur. Kaçan Peyğamber Hâzreti şallallāhu 'aleyhi ve sellem Kûbâ'dan çıkup Medîne'ye müteveccih oldıysa Benî Sālim'e irişdükde Cum'a namâzı vakti oldı. Derenün içinde Mescid-i 'Ātik'de Cum'ayı kıldı. Ve bu Cum'a oldur ki Medîne-i Münevvere'de kılınmışdur. Ve birisi Mescidül-Feşih'dür. Börkçerek mesciddür. Ol bir zirā' eni ve on bir zirā' uzunı vardır. Mescid-i Kûbā'nuñ şark cānibindedür. Derenün kenārında yirden yukarıdur. Kara taşıla yapılmışdur. Ol vakt ki Peyğamber Hâzreti şallallāhu 'aleyhi ve sellem Benî'n-Nuḍayr hişār itdi çadırın bu mescidün kurbında kurmuş idi. Altı gice bu mescidde namâz kıldı. Ve birisi Mescid-i Benî Kurayza'dur. Şark cānibindeki **(104a)** (cānibindeki) kara taşılığa yakındur. Ve bu mescid Kûbâ Mescidi hey'etinde imiş. Şoñra harāb olduḡda bir taşdan havṭ yapup menāre yirini bir şaffa itmişlerdür. Peyğamber Hâzreti şallallāhu 'aleyhi ve sellem ol mescidde otururken Sa'd bin Mu'āz mecrūḡ olup merkebe binüp gelürdi. Enşāra eyitdi: Karşudan kalkuñ seyyidiñüze didi. Ve birisi Mescid-i Meşrebe dimekle ma'rûfdur. Peyğamber Hâzreti şallallāhu 'aleyhi ve sellemün zevcesi⁸¹ Māri'e anda sākin itmişdür. İbrāhim 'aleyhi's-selām toḡduḡ vakt burusı tutduḡda ol Meşrebe Mescidi'nün bir direğine yapışmış iken İbrāhīm 'aleyhi's-selāmı toḡırmış ve ol direk şimdi ma'rûfdur. Ve birisi Mescidül-Kıbleteyn'dür. Peyğamber Hâzreti şallallāhu 'aleyhi ve sellem bu mescidde zuhr namāzınıñ iki rek'atın kılmış iken tahvîl-i kıble āyeti nāzil oldı. Namâz içinde iken Ka'be'ye dönüp namāzı tamām itdi. Mescid-i Benî Seleme daği dirler. Ve bu mübārek mescidlerden birisi Mescid-i Benî Zafer'dür. Baḡ'ın şark cānibindedür. Kara taşlık

⁷⁹ Tirmizî, "Salât", 324.

⁸⁰ İbn Şebbe, *Tārīhu'l-Medîne*, 40.

⁸¹ Sehven metinde "anasi" şeklinde imlâ edilmiştir.

kenârındadır. Şimdiki zamânda Mescid'ül-Bağle demekle ma'rûfdur. Peygamber Hâzreti şallallâhu 'aleyhi ve sellem 'Abdullâh bin Mes'ûd'ıla ve aşhâbuñ ulularıyla ol mescide gelüp ve andaki kapunuñ üstüne oturdu ve emr itdi bir kâriye Kır'ân oku deyü. Çünkü Kır'ân okunup bu âyete geldi. Kâvluhü Te'âlâ:

فَقِنِفْ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدًا⁸²

(104b) Ma'nîsi budur ki: Pes hâl nicedür ol vaqt ki her ümmetün nebîsin şahid getürtüp ve seni dañi bunlaruñ üzerine şahid getürsem hâl nice olur di-mekdür. Peygamber Hâzreti şallallâhu 'aleyhi ve sellem bu âyeti diñleyecek bir mertebede ağladı ki cigerleri mużtarib oldu. Ve eyitdi: Yâ Rab! Şehâdet iderin şun-lara ki ben ortalarındayın. Ben görmedüğüm ile niceyin deyüp ağladı. Ve bu zıkr olan mescidde Peygamber Hâzreti namâz kılmışdır. Ve birisi Mescid'ül-İcâbet'dür. Peygamber Hâzreti 'aleyh's-selâm mihrâbınuñ iki zirâ' sağ cânibinden yañada namâz kılup ve ümmetine du'â itmişdür ki Hâk Te'âlâ kahtılığla ve ğarķ ile helâk itmeye. Ve Hâk Te'âlâ ümmetinüñ belâsın kendüden virmeye. Hâk Te'âlâ du'âsın kabûl itdi. Ve bu mescid Bakî'ün şimâl cânibine, Benî Kırayza'ya gidenün şol ci-hetine vâkı' olur. Bir kaç depeler ortasındadır ki Benî Kırayza'nuñ yiridür. Ve biri-si dañi Mescid-i Feth'dür. Mescid-i Feth deyü ol sebebden ad virdiler ki feth-i ahrâb bu mekân-ı şerîfde Hâzret-i Risâlet'ün du'âsı berekâtıyla vâkı' oldu. Zîrâ Câbir hâzreti rağıyallâhu 'anh rivâyet kıldılar ki Resûlullâh şallallâhu 'aleyhi ve sel-lem bu Mescid-i Feth'de yevmü'l-işneyn ve yevmü's-sülesâ ve yevmü'l-erba'a du'â kıldılar. Yevmü'l-erba'a beyne's-şalâteynde feth olup beşâret ve beşâset mübârek yüzlerinde zâhir oldu. Ve Câbir rağıyallâhu 'anh (105a) buyurdılar ki: Hiç bir mü-him vâkı' olmadı ki Hâk Te'âlâ'ya erba'a günü beyne's-şalâteynde bu mekân-ı şerîfde du'â kılam illâ ki Hâk Te'âlâ icâbet eyledi. Bu mescid-i şerîf Cebel-i Sil'ün ğarbına gelür. Mürtefi' mekândadır. İki cânibinden şimâlî ve şarkî nerdübânı var-dur. Birisi Mescid-i Selmân-ı Fârisî'dür rağıyallâhu 'anh. Mescid-i Feth'ün kıblesine gelür. Aña qarîbdür. Ve birisi dañi Mescid-i Emîr'ül-Mü'minîn 'Alî bin Ebî Tâlib'dür rağıyallâhu 'anh. Mescid-i Selmân'ın kıblesindedür. Aña qarîbdür. Ve birisi dañi Mescid-i Ebî Bekr eş-Şiddîk'dür rağıyallâhu 'anh. Bu dördüncü mesciddür. Mesâcid-i Feth'den kible cânibinde cebelün kenârındadır. Bu dördü Mesâcid-i Feth ve Mesâcid-i Erba'a demekle ma'rûfdur. Mu'âz bin Sa'd rağıyallâhu 'anhdan mervîdür. Resûlullâh şallallâhu 'aleyhi ve sellem Mescid-i Feth'de namâz kıldı. Dañi anuñ kırbında olan mesâcidde namâz kıldı. Ve Mescid-i Kibleteyn'de namâz kıldı. İbn Zübâle rağıyallâhu 'anh Resûlullâh şallallâhu 'aleyhi ve sellem iktidâ eyleyen aşhâbdan rivâyet kıldılar: Resûlullâh şallallâhu 'aleyhi ve sellem Mescid-i Feth'de namâzdan soñra bu du'âyı okıdılar:

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانِي مِنَ الضَّلَالَةِ فَلَا مَكْرَمَ لِمَنْ أَهَنْتَ وَلَا مَهِينَ لِمَنْ أَكْرَمْتَ وَلَا مَعْرَ لِمَنْ أَدْلَلْتَ وَلَا مَذِلَّ لِمَنْ أَعَزَّزْتَ وَلَا نَاصِرَ لِمَنْ خَذَلْتَ وَلَا خَائِلَ لِمَنْ نَصَرْتَ وَلَا مَغْطِيَّ لِمَنْ مَنَعْتَ وَلَا مَانِعَ لِمَا أُعْطِيَْتَ وَلَا زَارِقَ لِمَنْ حَزَمْتَ وَلَا حَارِمَ لِمَنْ رَزَقْتَ وَلَا زَافِعَ لِمَنْ خَفِضْتَ وَلَا خَافِضَ لِمَنْ رَفَعْتَ وَلَا خَارِقَ لِمَا سَوَّرْتَ وَلَا سَائِرَ لِمَا خَرَقْتَ

⁸² "Her bir ümmetten bir şahit getirdiğimiz ve seni de onlara şahit tuttuğumuz zaman halleri nice olacak." Bk. *Kur'ân Yolu* (Erişim 1 Nisan 2021), en-Nisâ 4/41.

وَلَا مَقَرَّبَ لِمَا بَاعَدْتُ وَلَا مَبَاعَدَ لِمَا قَرَّبْتُ⁸³

(105b) Ve birisi daḥi Mescid-i Benī Ḥarām'dur. Mesācid-i erba'anuñ kıblesin-dedür. Muḳābelesinde cebelde bir maḡāra vardır. Anda Resūlullāh şallallāhu 'aleyhi ve sellem namāz kılmışdır. Ve birisi daḥi Mescidü'r-Rāye'dür seniyye-i Vedā' demekle ma'rūf olan depenūñ üzerindedür. Şām'dan gelen kimesnenūñ şol cānibine gelür. Ḥazret-i Resūlullāh şallallāhu 'aleyhi ve sellem Tebūk'e ḡazā kıldıkda 'alem-i şerīflerini ol mekānda naşb eyleyüp aşḡāb anda cem' oldılar. Ve Ḥazret anda namāz daḥi kıldı. Rāye 'alem dimekdür. Ol ecilden ya'nī Ḥazret 'alemlerin naşb eyledügi ecilden Mescidü'r-Rāye dinildi. Ve birisi daḥi Mescid-i Muşallī'dür. Namāz-ı 'ıydı Ḥazret mādām ki Medīne-i Münevvere'de sākin olurlar idi, anda kıldılar ve aşḡāb ve tābi'tin ve tebe'-i tābi'tin sene-i sittin ve tis'a-mi'eye gelince anda kıldılar. Maḡām-ı 'azīmdür. Anuñ ḥaḳḳında ḥadīs-i şerīf vāḳı' olmışdır:

عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي الْقُرْحُ قَالَ خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى الْمُصَلَّى فَقَالَ هَذَا مُسْتَمَطَّرُنَا وَمُصَلَّى نَا

لِفَطْرِنَا وَأَصْحَابَنَا وَلَا يَصْنِقُ وَلَا يَنْقُصُ عَلَيْنَا⁸⁴

Ve birisi daḥi Mescid-i Ebī Bekr demekle ma'rūfdur. Hammāmī ile 'Ayn-ı Zerḳā beyinde olan ḥadīka bu[nu]ñ içindedür. Ḥazret-i Ebī Bekr raḍıyallāhu 'anh ḥilāfe-ti zamānında anda namāz kıldı. Ve birisi daḥi Mescid-i 'Alī bin Ebī (106a) Ṭālib'dür raḍıyallāhu 'anh. Ḥadīka-i mezḳūreden ḥāric şimāl cānibine gelür. Bu mescid daḥi mesācid-i meşhūredendür. Naḳl olunmuşdır ki: Ḥazret namāz-ı 'ıydı bunda ve ḥadīka içinde olan mescidde daḥi kılmışdır. Ve birisi daḥi Bī'r-i Suḳyā kurbında Naḳkā'nuñ ḡarbinda ma'rūf ve meşhūrdur. Seyyid 'Alī eş-Şemhūdī şāḥib-i Tārīḡu'l-Medīneti'l-Münevvere tecdīd eylemişdür. İsm-i maḡşūş birle ma'rūf degildür.

Temmet

El-kitāb

Kad vaḳa'a'l-ferāḡu min tahrīri hāzihi'n-nüşḡati's-şerīfeti fī evā'ili şehri Şa'bānī'l-mu'azzam min şuhūri sene-i sittin ve semānīne ve tis'a-mi'e fī maḡrūse-i Ḳoştanṡiniyye fī medrese-i dāri'l-ḥadīs-i's-şehīr. Bi-ebū Papas.

Sonuç

İslām tarihi açısından büyük bir öneme sahip olan Medīne, hakkında yazılan fazīletnâme türü eserler sayesinde Türk İslam edebiyatı sahası içerisinde de değlerlendirilmiştir. Muhammed Ebu'l-Fazl Sincārī tarafından kaleme alınan *Medīne-i Tayyibe'nin Fazīleti* isimli eser de hem müstakil bir Medīne fazīletnâmesi olması hem de şehir hakkında ayrıntılı bilgiler ihtiva etmesi bakımından önemlidir. Bu münasebetle eserin, hem muhtevası hem de dil ve anlatım özellikleri ele alınıp

⁸³ Yâ Rabbi sana hamd ü senâlar olsun ki beni dalâletten (çevirip) hidâyete erdirdin. Senin alçalttıḡında yücelik yoktur. Senin yücelttiḡinde ise alçaklık bulunmaz. Senin zelil kıldıḡında izzet bulmaz. Yükselttiḡin ise zelil kalmaz. Yardımını kestiḡin kişinin yardımcısı yoktur; yardım ettiḡin ise yüz üstü kalacak değildir. (Rızıktan) Men ettiḡin kişiyeye bir şey ulaşmaz; senin (rızkını) verdiḡin ise men edilemez. Mahrum ettiḡin rızıklanacak değildir. İndirdiḡin yükselecek değildir. Yükselttiḡin inecek değildir. Sen örttüḡünde açıp bozacak yoktur. Sen bozduḡunda ise örtecek yoktur. Uzak ettiḡinde yakın olacak yoktur; yakın ettiḡinde uzaklaşacak yoktur.

⁸⁴ Dâvūd b. Ebī'l-Ferc'ten şöyle dediḡi rivayet edildi: Resūlullah (sav) namazgāha çıktı ve şöyle dedi: Bu, bizim yağmur talep ettiḡimiz mekān, namazgāhımızdır. (Burada) iftar eder, kurbanlarımızı keseriz. Bi-ze dar ve ağır gelmez.

transkripsiyonlu metni ortaya konmaya çalışılmıştır. Ayrıca mütercimin diğer tercümeleri tespit edilip bir araya getirilerek toparlanmış, bu vesileyle, bir nüshada zikredilen tarih ile hakkında hiç bir bilgi bulunmayan Sincârî'nin, en azından yaşadığı dönem tahmin edilebilmiştir.

Kaynaklar

- » Aclûnî, İsmâil b. Muhammed. *Keşfü'l-Hafâ*. nşr. Abdülhamîd b. Ahmed. Beyrut: Mektebetü'l-Asriyye, 1420/2000.
- » Ahmet Fakîf, *Kitâbu Evsâfi Mesâcidi's-Sherife*, haz. Hasibe Mazioğlu. Ankara: Türk Dil Kurumu, 1974.
- » Ahmed b. Hanbel. *el-Müsned*. nşr. Şuayb el-Ârnaût, Âdil Mürşid vd. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1421/2001.
- » Aydın, Mehmet. *Fezâ'il-i Mekke ve'l-Medîne ve'l-Kudsü's-Sherif*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1987.
- » Barca, İbrahim. "Rasûlullah'ın Medine'sine Dair Klasik Tarih Eserleri". *Siyer Araştırmaları Dergisi* 1(2017), 107-137.
- » el-Basrî, Ebû Zeyd Ömer b. Şebbe. *Târîhu'l-Medîne*. nşr. Fehîm Muhammed Şeltût. Cidde: 2010.
- » Bozkurt, Nebi - Küçükşacı, Mustafa Sabri. "Medine". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 28/305-311. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- » el-Buhârî, Muhammed b. İsmâil. *el-Câmi'u's-Sahîh*. nşr. Muhammed Zühreir b. Nâsir en-Nâsir. 8 Cilt. Dârü Tavkî'n-Necât, 1422/2001.
- » Can, Ömer Faruk - Can, F. Zehra. *Eyüp Sabri Paşa Mir'âtü'l-Haremeyn Mir'ât-i Mekke (İnceleme-Metin)*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu, 2018.
- » Çelebioğlu, Amil. "Süleyman Nahîfî ve Fazilet-i Savm (Zuhrü'l-Âhire) Adlı Eseri". *Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi* 112-113 (1971), 342-350.
- » Çelikkol, Yaşar. "Cahiliye Döneminde Yesrib'in Etnik Yapısı (İlk Çağlardan M.600 yılına Kadar)". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 15/1 (2005), 319-346.
- » ed-Dârekutnî, Ebû'l-Hasen. *Sünenü'l-Dârekutnî*. nşr. Şuayb el-Ârnaût vd. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1424/2004.
- » Demirci, Mustafa. "İslam Dünyasında Şehir Tarihi Yazma Geleneği ve Şehir Tarihi". 2. *Milletlerarası Şehir Tarihi Yazarları Kongresi*. ed. Muhammet Ali Orak. 58-75. Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2013.
- » Gemici, Nureddin. "Evliyâ Çelebi Seyâhatnamesi'nde Hz. Peygamber ve Medine". *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22 (2010), 246-266.
- » Gül, Müntheha. *Fezâ'il-i Mekke ve'l-Medîne ve'l-Kudsü's-Sherif (Metin-İnceleme-Sözlük)*. Sam-sun: On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2000.
- » Kandemir, M. Yaşar. "Fezail". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 12/529-531. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- » Karaman, Ebru. *Menâkıb-ı Mekke (İnceleme-Metin-Dizin)*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- » el-Kazvinî, İbn Mâce Ebû Abdullah. *Sünenü İbn Mâce*. nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. y.y.: Dârü İhyâi'l-Kütübi'l-Arabî, t.y.
- » Koşık, Halil Sercan. *Bâkî'nin el-lâm bi-A'lâmi Beledü'l-lâhi'l-Harâm Tercümesi (Fezâ'il-i Mekke): İnceleme-Tenkitli Metin*. Manisa: Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017.
- » *Kur'ân Yolu*. Erişim 1 Nisan 2021. <https://kuran.diyanet.gov.tr>.
- » Müslim, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc. *el-Müsnedü's-Sahîh*. nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. Beyrut: Dârü İhyâi Tûrâsi'l-Arabî, t.y.
- » en-Nisâbü'rî, Hâkim. *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*. nşr. Mustafa Abdülkâdir Atâ. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1411/1990.
- » Özcan, Azmi. "Eyüp Sabri Paşa". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 12/8-9. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- » Özcan, Nurgül. "Nâbî Divanı'nda Medine". *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 8/1 (2013), 2037-2047.
- » Özek, Fatih. *Kitâbu Fezâil-i-Mekke ve'l-Medîne ve'l-Kudüs*. İstanbul: Kesit, 2016.
- » Serinsu, Ahmet Nedim. "Şikârizâde Ahmed Efendi'nin Ahvâl-i Medine-i Münevvere Adlı Eseri". *Akademiar Dergisi* 4 (2018), 179-207.
- » es-Sicistânî, Ebû Dâvûd. *Sünenü Ebî Dâvûd*. nşr. Muhammed Muhyiddîn Abdülhamîd. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, t.y.
- » et-Taberânî, Ebû'l-Kâsim. *el-Mu'cemü'l-Evsat*. nşr. Tânk b. İvazullâh b. Muhammed, Abdül-

- muhsin b. İbrahim el-Hüseynî. Kahire: Dârü'l-Hameyn, t.y.
- » et-Taberânî, Ebü'l-Kâsım. *el-Mu'cemü'l-Kebîr*. nşr. Hamdî b. Abdülmecid es-Selefi. Kahire: Mektebetü İbni Teymiyye, 1415/1994.
 - » et-Tirmizî, Muhammed b. İsâ. *Sünenü't-Tirmizî*. nşr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf. Beyrut: Dârü'l-Gurebi'l-İslâm, 1998.
 - » Uzun, Mustafa İsmet. "Kâbe-Türk Edebiyatı". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 24/23-26. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
 - » Yazar, Sadık. *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011.
 - » Yıldırım, Derya. *Fezâilü'l-Mekke ve'l-Medine ve'l-Kudüs*. Manisa: Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010.
 - » Yılmaz, Kübra. "Türk İslam Edebiyatında Faziletname ve Mekke, Medine, Kudüs, Şam Üzerine Yazılmış Manzum Bir Faziletname". *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (2017), 366-381.